

hogy az ilyen interakció csökkenti a sikertelenségtől való félelmet és a számonkérés előtti rettegést, sőt a kevésbé tehetséges tanulóknál is megjelenik a saját sikerükbe vetett hit.

Az utóbbi időben a pedagógiai pszichológia egyre nagyobb figyelmet fordít a tanár-tanuló közti kapcsolatra, a tanulási tevékenység motivációjára. Ennek az irányzatnak az alapja az oksági attribúciók elmélete, amely segítséget nyújt:

– azon okok mélyebb értelmezéséhez, amelyek a tanulók sikerességét, illetve sikertelenségét magyarázzák,

– néhány törvényszerűség feltárásához, amelynek alapja a diák eredményeinek (a tanár és a diák általi) különböző értelmezése,

– a siker, illetve a sikertelenség okainak motivációs feltárásához.

A tanár-tanuló interakciója pillanatnyi jelenség, de nagy és hosszantartó hatása van a tanuló eredményelérési ösztöneinek fejlődésére. Döntő momentuma ennek a folyamatnak az, hogy az interakció meghatározott formája milyen hatást gyakorol a tanárnak a gyerekekről és a gyerekeknek saját magáról mint tanulóról kialakuló elképzelésére. A tanár-tanuló közti sikerre motiváló folyamatnak az eredményei a következők:

a) A tanár a különböző forrásokból származó ismeretek birtokosa, aki a tanulóktól meghatározott eredményeket vár el.

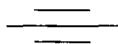
b) Ez az elvárás meghatározza a tanár viselkedését az egyes tanulókkal szemben.

c) A tanár viselkedését a diákok értelmezik, s ennek következtében kialakul bennük egy elképzelés arról, hogy mi a tanár véleménye róluk mint tanulókról, és milyen teljesítményeket vár el tőlük.

d) A tanár viselkedésének értelmezése tükröződik a tanulónak önmagáról kialakult elképzelésében is.

Ha a tanár viselkedése állandó, ha a tanuló alapján véve egyetért vele, akkor a tanár viselkedése egy fontos ösztönző faktorrá válik, és ez nemcsak az eredményekre hat, hanem az eredményekre ösztönzés jövőbeli fejlődésére is.

Okunk van tehát feltételezni, hogy a tanulók tanulásra ösztönzésének egyik fontos momentuma a tanár-tanuló közti interakció. A tanulási folyamatban a diák éppen e kapcsolat segítségével tudja aktivizálni és kielégíteni szükségleteit. Ugyanakkor a kedvezőtlen, negatív interakció a tanulót megbénítja. Ezért annak érdekében, hogy a tanár saját motiváló hatását optimalizálni tudja, elengedhetetlenül szükséges az ehhez tartozó pedagógiai – pszichológiai ismeretek és a megfelelő módszertani eljárások alkalmazása.

DR. JENEI TERÉZ
BGYTF Tanítóképző Intézet
Nyíregyháza

A kreatív-produktív versmegközelítés alkalmazása alsó tagozatban

Általános jelenség, hogy az óvodás időszak után a gyermekek versszeretete az iskolában visszaesik. Ennek egyik oka valószínűleg az, hogy a kisgyermekkorú ritmus- és hangélményen alapuló globális versfeldogást gyakran olyan iskolai elemzés váltja fel, amely nem más, mint a tartalom „prózásítása”. S a vers varázsát megszüntető racionalizált agyonmagyarázás nemegyszer

„a kora kamaszkori verssüketség gyermekbetegségéhez vezethet”¹. Ha meg akarjuk akadályozni a betegség kialakulását, tervszerűen meg kell alapoznunk a gyermekek forma iránti érzékenységét, s mindenekelőtt érdekeltébbé kell tennünk őket az elemzésben.

Úgy gondolom, a *Benkes Zsuzsa – Petőfi S. János* által kidolgozott kreatív-produktív versmegközelítés egyes gyakorlatai – igazodva a tanulók életkori sajátosságaihoz – az alsó tagozatos verselemzéseket is színesíthetik, játékoságukkal erősíthetik a motivációt, lehetőséget adhatnak különböző versalkotó tényezők (rím, azonos szótagszámú sorok) tudatosítására.

A kreatív-produktív versmegközelítésnek három fajtája van: 1. versek teljesen szabad létrehozása, 2. adott verssel analóg-vers létrehozása, 3. egy vers anticipatorikus megközelítése. A *Benkes Zsuzsa és Petőfi S. János* által kidolgozott gyakorlatok a szemiotikai textológia terminológiarendszerére épülnek. A szemiotikai textológia értelmezése szerint a szöveg olyan jelkomplexus, melynek összetevői a következők: *vehikulum* (fizikai megjelenési forma), *formáció* (formai felépítés), *sensus* (a vehikulumhoz rendelhető szemantikai felépítés), *relátum* (a szöveg adott módon interpretált vehikulumához rendelhető világfragmentum). A kreatív-produktív gyakorlatok a fenti komponensek szerint csoportosíthatók.²

Kreatív-produktív gyakorlatok összeállításához *Kiss Benedek Mi is lennék* című versét választottam:

Szél ha lennék, déli szél – búzatenger szélinél.	Ha fa lennék, hársfa tán – döngés álma szállna rám
---	---

Szín ha lennék,
kék lennék,
s kéklenék csak,
kéklenék.

A gyakorlatokat a nyíregyházi Eötvös József Gyakorló Általános Iskola 12 harmadik és 14 negyedik osztályos tanulóival végeztettem el, a feladatok megoldásában *Bere Andrea* tanítónő volt a segítségemre. Az első gyakorlatsor a vers anticipatorikus megközelítése volt, a szöveg vehikulumához kapcsolódik. Ezt a feladatot a harmadikosok oldották meg.

A gyerekek a következő feladatlapot kapták a kezükbe:

1. szél ha lennék déli szél búzatenger szélinél ha fa lennék hársfa tán döngés álma szállna rám szín ha lennék kék lennék s kéklenék csak kéklenék
 - a) Annak a szövegnek a formája, amit kaptál, nem egyezik meg az eredetivel. Véleményed szerint az eredeti szöveg vers volt-e vagy próza? Döntésedet indokold!
 - b) Írd át a szöveget úgy, hogy a szavak sorrendjén ne változtass, de a szöveg (minősítésed alapján a vers vagy próza) formáját magad választhatod meg!
 - c) Adj címet a műnek!

Egy tanuló kivételével mindenki versnek minősítette a kapott szöveget. Indoklás azonban csak öt esetben szerepelt, pl.: mert rímek vannak benne; mert sorokra és versszakokra lehet bontani; mert ismétlések vannak benne; mert költői szavak vannak benne.

A b) feladatot hét tanuló oldotta meg értékelhető módon. Egy tanuló az eredetivel csaknem teljesen megegyező vehikulumot hozott létre:

T/1.	Szél ha lennék déli szél, búzatenger szélinél.	Ha fa lennék hársfa tán, döngés álma szállna rám.
------	---	--

Szín ha lennék
kék lennék,
s kéklenék,
csak kéklenék.

Egy másik tanuló nem bontotta szakaszokra a verset, és írásjeleket sem használt:

T/2. Szél ha lennék
déli szél
búzatenger szélínél
ha fa lennék
hársfa tán
döngés álma
szállna rám
szín ha lennék kék lennék
s kéklenék csak
kéklenék

Egy tanuló kétféle megoldást is adott:

T/3. (1) Szél ha lennék, déli szél,
Búzatenger szélínél,
Ha fa lennék hársfa tán,
Döngés álma szállna rám,
Szín ha lennék, kék lennék,
S kéklenék, csak kéklenék.

T/3.(2) Szél ha lennék Ha fa lennék
déli szél, hársfa tán,
búzatenger szélínél. döngés álma szállna rám.

Szín ha lennék,
kék lennék,
s kéklenék, csak kéklenék.

Négy tanuló pedig kétsoros versszakokra bontotta a szöveget:

T/4. Szél ha lennék, déli szél
Búzatenger szélínél.

Ha fa lennék, hársfa tán,
döngés álma szállna rám.

Szín ha lennék, kék lennék,
s kéklenék, csak kéklenék.

A c) feladat volt a legkönnyebb a tanulók számára. Mindnyájan próbálkoztak címadással. A legsikeresebb megoldások: *A vágy, Az álom, Óhajtozás, Az álmodozás, Mit szeretnék?*.

A megoldások alapján az alábbi következtetések vonhatók le: A harmadik osztályos tanulók bizottsággal el tudták különíteni a prózától a verset. Döntésüket viszont csak kevesen tudták megindokolni, bár ezekben a válaszokban már fel-felbukkannak a legfontosabb versalkotó tényezők is, a rím és a ritmus. A szöveg jelentését csak egy tanuló vette figyelembe az indoklás során.

Ennek oka megítélésem szerint az életkori sajátosságokban rejlik. A kisiskolások elsősorban formailag látnak különbséget a vers és a próza között, és írásbeli kifejezőképességük sem eléggé kiforrott még. Talán ha szóban kellett volna elmondaniuk indokaikat, könnyebben boldogultak volna.

Két tanuló egyetlen tömbre bontotta a szöveget, őket elsősorban formai szempontok (rímek, a második esetben a sorok egyforma szótagszáma) vezérelték. Hat tanuló által alkotott kompozí-

ció versszakokra bomlik. Ezeket a megoldásokat már nemcsak formai, hanem tartalmi szempontok is irányították. Rájöttek a tanulók, hogy azért indokolt a három versszakra való bontás, mert három különböző vágyat fogalmaz meg a költő az egyes szakaszokban.

A c) feladat megoldása nem okozott gondot a tanulóknak. Ez teljesen érthető, hisz a cím-adást a szövegfeldolgozások és az írásbeli szövegalkotás során nap mint nap gyakorolják. A gyerekek többsége egy szóból álló, a vers lényegére utaló tömör címet adott, egy-két esetben fordult elő hosszabb cím (pl.: *Mi is szeretne lenni az ember?*). Érdekes, hogy nem adtak olyan címet, amit a versből vontak volna el.

A tanulók nagy örömmel végezték a gyakorlatokat, a megbeszélés során érdeklődéssel figyelték a különböző megoldásokat, s ezek után aktívabban kapcsolódtak be a költemény elemzésébe.

A kreatív-produktív versmegközelítés másik fajtája egy adott verssel analóg-vers létrehozása. Ezt a gyakorlatot a negyedik osztályos tanulókkal végeztettük el.

A gyerekek először elolvasták és közösen, tanítói irányítással elemezték *Kiss Benedek Mi is lennék* című versét. Megállapították a vers felépítésének formai és tartalmi jellemzőit. Ezután a következő feladatot kapták:

- a) Írj formai vagy tartalmi-formai szempontból egy ugyanilyen felépítésű verset!
- b) Címet is adj a költeményednek!

Tíz tanuló adott értékelhető megoldást. Nyolcan írtak formailag hasonló felépítésű verset. Ezekben a szótagszámok és a rímek egyeznek meg az eredetivel. Ezek közül egyet mutatok be:

Évszakok

Ősszel a szél folyton fúj, minden nyuszi el-elbújt.	Télen a hó csak hullt, hullt, minden medve elaludt.
--	--

Nyáron a nap
jól süttött,
minden ember
megőrült.

Csak két tanulónak sikerült formailag és tartalmilag hasonló felépítésű verset írnia. A leg sikeresebb ez a munka volt:

Vágyak

Ha nap lennék, fénylő nap, Sütnék minden évszakban.	Ha szél lennék szellő tán, Elfújnam a felhőt ám.
--	---

Szív ha lennék
dobognék,
Szüntelenül
szeretnék.

A címadás egyetlen tanulónak sem okozott gondot. Mindenki a rövid, egyszavas címetek részesítette előnyben. A tanulók nagy kedvvel próbálkoztak a versfaragással, lelkesen kapcsolódtak be egymás műveinek értékelésébe is.

Az elvégzett gyakorlatok eredményei azt bizonyítják, hogy a kisiskolások is képesek nyelvi kreativitást igénylő-fejlesztő feladatok megoldására. Természetesen a kreatív-produktív megközelítés nem helyettesítheti a verselemzést, de ez a „bűvészkedés” is a művészetet szolgálja: „alkotóbbá s így közvetlenebbé varázsolhatja a lanyhuló kapcsolatot művek és olvasóik között”³

JEGYZETEK

1. Török Gábor: A pecsétek feltörése. Mai líránkat olvasva. Bp., 1983. 423 p.
2. Petőfi S. János-Benkes Zsuzsa: Elkallódni megkerülni. Versek kreatív megközelítése szövegteni keretben. Veszprém, 1992. Petőfi S. János-Bácsi János-Benkes Zsuzsa-Vass László: Szövegten és verselemzés. Szerkesztette: Békési Imre. Bp., 1993.
3. Hernádi Sándor: Az olvasás bűvészete. Bp., 1989. 5 p.

SZERZŐINK, MUNKATÁRSAINK FIGYELMÉBE!

Tisztelettel kérjük szerzőinket, hogy kéziratukat *a szerkesztőség címére küldjék: 6725 Szeged, Hattyas sor 10.* A borítékra feltétlenül írják rá, hogy *kézirat.* Csak gépelt, *8–10 lapnál nem nagyobb terjedelmű* kéziratot fogadunk el. A kéziratot két példányban kérjük, *kettes sortávolsággal, gépelt formában, normál géppapíron, a gépelési hibák gondos javításával,* a felhasznált szakirodalom pontos feltüntetésével (*szerző, cím, hely, kiadó, lapszám, rövidítve: l.*). A cikkben előforduló rajzokat, illusztrációkat viszont – *fekete tussal – pauszpapíron vagy műszaki rajzlapon* kérjük, *gondos kivitelezésben.*

Szíveskedjenek külön lapra fölírni *irányítószámot, lakcímüket, munkahelyüket és személyi igazolványuk számát is,* mert enélkül tiszteletdíjat nem utalhatunk ki.

Felhívjuk továbbá szerzőink figyelmét arra is, hogy *másodközlésre nem vállalkozunk,* hozzánk küldött írásaikat más folyóiratokban *nem publikálhatják,* de az újraközlés jogát is fenntartjuk. Szerkesztőségünkönél is érvényes az az általános gyakorlat, hogy *kéziratot nem őrzünk meg, és nem is küldünk vissza.*

A SZERKESZTŐSÉG